

Nr 37.

Ankom till riksdagens kansli den 27 april 1937 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om begränsning av arbetstiden för personal vid sjukhus och vissa andra anstalter.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 255, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Senander m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta, att tillämpningsområdet för lagen om arbetstidens begränsning måtte utsträckas att omfatta också anstalts- och sjukhuspersonal.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för berörda hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt yttrande av socialstyrelsen, medicinalstyrelsen samt statens inspektör för fattigvård och barnavård, varjämte utskottet lämnat svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska lasarettsläkarföreningen, svenska sanatorieläkarföreningen, svensk sjuksköterskeförening, landsorganisationen i Sverige, svenska kommunalarbetareförbundet, svenska sjukhuspersonalförbundet samt svenska sinnessjukvårdspersonalens förbund tillfälle att yttra sig i ärendet. Yttranden hava inkommit från samtliga nu nämnda myndigheter och sammanslutningar. Redogörelse för yttrandenas innehåll lämnas nedan.

Lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning äger enligt 1 § i lagen tillämpning å varje rörelse eller arbetsföretag, för såvitt i rörelsen eller företaget till arbete för arbetsgivares räkning i regel användas flera än fyra arbetare, häri icke inräknad arbetare, som användes till arbete, vilket enligt 1 § andra stycket a)—1) undantagits från lagens tillämpning. Enligt punkten d) faller ej under arbetstidslagen arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov.

Enligt 4 § i lagen gäller som huvudregel, att arbetsgivare icke må använda arbetare till arbete under längre tid, raster oräknade, än 8 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan. Därest den nyssnämnda begränsningen av arbetstiden för vecka icke därigenom överskrides, må dock arbetstiden under något eller några av veckans dygn utsträckas till högst 9 timmar. I lagen medges åtskilliga undantag från denna huvudregel.

I fråga om personalens storlek och arbetsförhållanden vid sjukhus stadgas i 6 § första stycket *lagen den 22 juni 1928 om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus*, att vid sjukhus skall för dess behöriga skötande erforderlig personal finnas anställd. Vidare föreskrives, att personalen skall vara så talrik och hava sin tjänstgöring så ordnad, att nödig vila och ledighet kan beredas densamma.

Enligt 1919 års arbetstidslag var arbete, hänförligt till hälso- eller sjukvård, undantaget från lagens tillämpning. Härmed hade enligt arbetstidskommitténs motivering åsyftats, att lagen ej skulle gälla den egentliga sjukvårdspersonalen men väl sjukvårdsanstalternas ekonomi- och verkstadspersonal. I enlighet därmed tillämpades lagen också. Arbete vid fattigvårds- och andra liknande inrättningar ansågs falla under lagen.

Med anledning av väckta motioner hemställde emellertid 1919 års *urtima riksdag* i skrivelse till Konungen om övervägande, huruvida ytterligare åtgärder, utöver de redan vidtagna, kunde vidtagas för att bereda den kvinnliga sjukvårdspersonalen skäligen förkortning av dess arbetstid, samt, i den mån så erfordrades, för riksdagen framlägga de förslag, vartill sådant övervägande kunde föranleda.

I proposition nr 359 till 1921 års *riksdag* föreslogs, att det skulle överlåtas åt arbetsrådet att, i den mån så prövades påkallat, stadga annan än i lagen föreskriven begränsning av arbetstiden för rörelse, som hade till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov.

I sitt i ärendet avgivna utlåtande, nr 32, avstyrkte andra lagutskottet den av Kungl. Maj:t föreslagna ordningen. Utskottet fann visserligen ådagalagt, att sjuksköterskepersonalen väl vore i behov av en förkortning i sin ofta betänkligen långa arbetstid, men ansåg på anförda skäl, att sjuksköterskorna borde helt undantagas från lagens tillämpning. Härav borde enligt utskottets mening följa, att jämväl all övrig personal vid sjukvårdsanstalter förklarades utanför lagen. Utskottet föreslog därför, att ifrågavarande arbete skulle helt undantagas från lagens tillämpning. Vidare föreslog utskottet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en allsidig utredning beträffande behovet och arten av reglering av arbetsförhållandena inom ifrågavarande verksamhetsgrenar.

Utskottets förslag godkändes av riksdagen.

Den begärda utredningen verkställdes år 1922 av medicinalstyrelsen i fråga om sjukvårdsinrättningarna, av statens fattigvårdsinspektör i fråga om fattigvårdsanstalterna och av socialstyrelsen i fråga om alkoholistanstalterna. Utredningen framlades för 1923 års *riksdag* genom proposition nr 55.

I fråga om sjukvårdsinrättningarna yttrade föredragande departementschefen, statsrådet Herman Lindqvist, att arbetsförhållandena inom sjuk-

vårdsinrättningarna enligt hans mening icke kunde lämnas utan all reglering, även om denna reglering icke lämpligen borde äga rum i arbetstidslagen. Av utredningen framginge, att det av medicinalstyrelsen utövade överinseendet över den egentliga sjukvårdspersonalen medfört välgörande verkningar för denna personal. Anledning förefunnos alltså att anordna en liknande tillsyn även för ekonomipersonalen.

Även beträffande arbetsförhållandena inom fattigvårds- och alkoholistanstalterna yttrade departementschefen, att desamma borde regleras på annat sätt än genom den allmänna arbetstidslagen.

Från riksdagens sida framställdes icke någon erinran mot departementschefens ifrågavarande uttalanden.

Vid 1926 års riksdag väcktes av herr Karlsson i Vadstena m. fl. en motion, II: 382, i vilken hemställdes, att riksdagen måtte för sin del besluta, att lagen skulle omfatta den vid sjukvårds-, fattigvårds- och därmed jämförliga anstalter anställda sjukvårds- och ekonomipersonalen med undantag av föreståndarepersonal och de så kallade skolade sjuksköterskorna i enlighet med ett av medicinalstyrelsen den 24 februari 1921 avgivet förslag.

På hemställan av andra lagutskottet (utlåtande nr 20) fann riksdagen ifrågavarande ändringsyrkande icke föranleda någon åtgärd.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition till 1928 års riksdag med förslag till lag om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus väcktes inom andra kammaren av herr Hage en motion, II: 449, vari yrkades, att i lagen måtte intagas föreskrift om att sjukvårdspersonalens tjänstgöring och arbete borde ordnas så att, så långt möjligt vore, man undveke att överskrida en genomsnittlig daglig arbetstid av 8 timmar per dag (48 timmar per vecka).

I sitt i ärendet avgivna utlåtande, nr 35, erinrade andra lagutskottet om spörsmålets behandling i sammanhang med arbetstidslagen och framhöll vidare, att efter det lagen den 4 juni 1926 om arbetstidens begränsning antagits såvitt utskottet kunnat finna icke inträtt så ändrade arbetsförhållanden för sjukvårdspersonalen, att någon ändring i då gällande regler borde ifrågakomma. Utskottet hemställde, att 6 § första stycket i sjukhuslagen måtte erhålla den lydelse, lagrummet alltjämt har, och denna hemställan bifölls av riksdagen.

Vid 1930 års riksdag framlades i proposition, nr 31, förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1926 om arbetstidens begränsning. Någon ändring i de materiella bestämmelserna i lagstiftningen ifrågasattes icke.

I flera motioner i anledning av propositionen hemställdes, att riksdagen skulle för sin del antaga definitiv lag i ämnet i överensstämmelse med förslag,

som innefattades i motionerna. I det förslag, som i sådant hänseende framlades i motionen II: 386 av herr Karlsson i Grängesberg m. fl., yrkades, att nu ifrågavarande undantag skulle utgå ur lagen, d. v. s. att även sådant arbete skulle falla under lagen, som hade till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov.

I motionen II: 392 av fru Nordgren m. fl. gjordes samma hemställan som i motionen II: 382 vid 1926 års riksdag.

Andra lagutskottet föreslog i sitt utlåtande nr 15 riksdagen att för sin del antaga en definitiv lag om arbetstidens begränsning. I utlåtandet uttalades vidare, att det icke syntes kunna bestridas, att arbetstiden vid sjukhusen och därmed jämförliga anstalter i många fall vore lång och för personalen betungande och att erforderliga åtgärder med anledning härav borde vidtagas. Utskottet delade emellertid den från flera håll uttalade uppfattningen, att en tillämpning av arbetstidslagen på ifrågavarande verksamhetsgrenar ej skulle innebära en ändamålsenlig lösning av frågan, och fann sig därför icke kunna förorda bifall till de i ämnet väckta motionerna.

Riksdagen biföll utskottets förslag.

Vid 1931, 1932, 1933, 1934, 1935 och 1936 års riksdagar väcktes motioner med yrkande, bland annat, att arbetstidslagen skulle utsträckas att omfatta arbetargrupper, som icke voro inbegripna under lagens tillämpning (motionerna II: 287 år 1931, II: 60 år 1932, II: 79 och II: 252 år 1933, II: 286 år 1934, II: 337 år 1935 samt II: 17 år 1936). På hemställan av andra lagutskottet (utlåtanden 16/1931, 35/1932, 35/1933, 53/1934, 16/1935 och 20/1936) beslöt riksdagen, att motionerna icke skulle föranleda till någon åtgärd.

I överensstämmelse med beslut av 1931 års riksdag fastställdes tjänstgöringstiden för sjukvårdspersonalen vid *statens sinnessjukhus* från och med ingången av år 1932 per 30 dagar till 240 effektiva timmar för personal med dagtjänstgöring och till 216 timmar för sådan med natttjänstgöring. — För ekonomipersonalen å *sinnessjukhus* och därmed jämförliga anstalter utgjorde arbetstiden enligt en år 1932 av socialstyrelsen företagen utredning i genomsnitt omkring 217 timmar per 30 dagar.

Genom propositionen nr 108 till 1935 års riksdag lämnade Kungl. Maj:t riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående föreslagen reglering av arbetstiden för viss statsanställd personal. Enligt förslaget skulle åttatimmarsdagen i princip genomföras vid vissa statliga anstalter av olika slag.

Statsutskottet framhöll i sitt utlåtande nr 158 bland annat, att ett införande av åttatimmarsdagen vid de statliga sinnessjukhusen med all sannolikhet skulle hava till följd krav på liknande förkortning av arbetstiden vid de kommunala och landstingsdrivna kroppssjukhusen, liksom en arbetstids-

reglering vid alkoholist- och uppfostringsanstalter m. fl. skulle komma att bli prejudicerande för förhållandena vid av landsting drivna sinnesslöanstalter, arbetshem och skyddshem. Och någon utredning om kostnaderna för en arbetstidsreglering för de kommunala anstalterna förefunnos icke. En dylik utredning syntes utskottet ofrånkomlig, innan definitiv ståndpunkt togs till frågan om åttatimmarsdagens införande vid de anstalter, varom fråga vore. Utskottet ansåg, att den föreslagna arbetstidsregleringen icke då borde genomföras. Reservation anfördes av elva ledamöter.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Vid 1936 års riksdag framlades i statsverkspropositionen (femte huvudtiteln, punkt 87) förslag, att arbetstiden för såväl vård- som ekonomipersonalen vid statens sinnessjukhus skulle i princip nedsättas till 48 timmar för vecka.

Statsutskottet yttrade i sitt utlåtande nr 5 bland annat, att den vid sinnessjukhusen anställda personalen på grund av patienternas tillstånd och den ständiga överbeläggningen å sinnessjukhusen ovivelaktigt intoge en särställning, som kunde motivera en begränsning av arbetstiden. Utskottet ansåg sig emellertid icke kunna tillstyrka en nedsättning i den av Kungl. Maj:t föreslagna utsträckningen utan förordade för sin del, att arbetstiden måtte bestämmas till 218 timmar per 30 dagar för den personal, som icke redan åtnjöt kortare arbetstid.

Sedan riksdagen bifallit utskottets förslag, förordnade Kungl. Maj:t den 20 november 1936 om sådan nedsättning från och med den 1 januari 1937.

Den 30 maj 1936 utfärdade medicinalstyrelsen ett *circulär till samtliga sjukvårdsanstalter med undantag av statens sinnessjukhus* med anvisningar rörande ordnandet av därvarande sjukvårdspersonals arbetsförhållanden. I *circuläret* framhölls, att varje anstaltsledning borde låta uppgöra en plan för sjukvårdsarbetets bedrivande vid anstalten. Denna plan borde inrymma såväl bestämmelser om arbetets omfattning och arbetstidens längd för både dag- och nattpersonal som föreskrifter rörande de ledigheter, som skulle tillkomma personalen. Vidare borde vid överbeläggning av sjukvårdsanstalt tillses, att personalen utökades i erforderlig utsträckning. I övrigt borde vissa närmare angivna synpunkter på ordnandet i detalj av arbetsförhållandena beaktas. I sådant hänseende gavs till en början anvisningar rörande *all sjukvårdspersonal med undantag av viss röntgenpersonal*. Beträffande *dagtjänsten* för hithörande personalkategorier framhölls följande:

1) För sjukvårdspersonal i dagtjänst bör arbetet taga sin början tidigast klockan 7. Därest det anses lämpligt, att visst morgonarbete ombesörjes av nattpersonalen, må detta arbete icke taga sin början tidigare än klockan 6,30.

2) Arbetet bör organiseras på sådant sätt, att personalen ostört må kunna intaga sina måltider.

3) Arbetet för sjuksköterska (skötare), respektive barnmorska, bör ordnas så, att hon beredes tillfälle att minst två timmar dagligen vistas utom anstalten. Tillika bör hon erhålla sammanhängande ledighet under en vardag per vecka och dessutom ledighet antingen varannan söndag eller, därest detta ej låter sig göra, en halv söndag varje vecka. Vad i denna punkt angivits avser jämväl assistentsköterska. På anstalt med så ringa antal sängplatser, att endast en sjuksköterska, respektive barnmorska, där finnes anställd, bör sjuksköterskan, respektive barnmorskans, därest den varje vecka återkommande samlade ledigheten i nyss angiven utsträckning icke kan beredas henne, på annat sätt erhålla motsvarande ledighet, förslagsvis i ett sammanhang en gång i månaden, under vilken ledighet hon lämpligen ersättes av ambulera, för ändamålet särskilt anställd sjuksköterska, respektive barnmorska. Arbetstiden för i denna punkt angiven personal må icke överstiga 216 timmar under en tidsföljd av fyra veckor.

4) Arbetstiden för sjuksköterskeelev (elev vid godkänd sjuksköterskeskola) må icke överstiga 216 timmar under en tidsföljd av fyra veckor och bör lämpligen regleras på sådant sätt, att tjänstgöringen för dag begränsas till 9 timmar och för vecka till 54 timmar, dock med undantag av första skolårets elever, för vilka arbetstiden icke må överstiga 192 timmar under en tidsföljd av fyra veckor. För de sistnämnda eleverna bör lämpligen tjänstgöringen för dag begränsas till 8 timmar och för vecka till 48 timmar. I de ovannämnda tiderna äro måltidsraster icke inräknade. Elevens arbete bör dessutom ordnas så, att hon erhåller tillfälle att dagligen minst två timmar vistas utom anstalten, ävensom att hon varje vecka beredes en sammanhängande ledighet under åtminstone en hel dag per vecka.

5) Arbetstiden för övrig sjukvårdspersonal må icke överstiga 216 timmar under en tidsföljd av fyra veckor och bör lämpligen ordnas så, att tjänstgöringen för dag begränsas till 9 timmar och för vecka till 54 timmar. Härifrån undantages dock den tillfälliga sjukvårdspersonal, som, utan att tillhöra godkänd sjuksköterskeskola, i utbildningssyfte fullgör arbete vid sjukvårdsanstalt. För dessa s. k. praktikanter må arbetstiden icke överstiga 8 timmar per dag respektive 48 timmar per vecka. Beträffande i denna punkt omnämnd personal bör ledighet ordnas på sätt ovan angivits för sjuksköterskeelever.

I fråga om *nattjätten* för samma personalkategorier uttalades följande önskemål:

1) Vid varje sjukvårdsanstalt bör skolad sjuksköterska finnas anställd för fullgörande av nattjänst, vid större sjukhus flera sjuksköterskor. Tillika bör för dylik tjänst biträdande personal finnas anställd i erforderlig utsträckning.

2) För personal, som turvis förordnas fullgöra nattjänst, bör denna tjänstgöring utsträckas att omfatta viss längre tidsföljd, förslagsvis perioder om 30 dygn.

3) All personal, som fullgör nattjänst, må icke åläggas att vaka mera än högst sex nätter i följd, efter vilken tid avbrott göres med minst en natts vila, varvid den för tillfället lediga personalen ersättes av annan personal. Arbetstiden per dygn för denna personal må icke överstiga 9 timmar, måltidsraster häri icke inräknade. Omedelbart efter fullgörande av nattjänst skall därtill förordnad personal befrias från arbete och därjämte under hela påföljande dag beredas tillfälle till *ostörd* vila i tyst beläget rum. Tillsyn bör

ägnas däråt, att dylik personal under natten erhåller lämpliga måltider samt övriga måltider på sådana tider, att den nödiga vilan icke avbrytes av dessa.

4) Därest vid behov specialutbildad personal tillfälligtvis förordnas tjänstgöra nattetid, må densamma påföljande dag beredas motsvarande ledighet.

Vidare gävos i cirkuläret anvisningar rörande arbetstiden för *personal å röntgen- och radiumavdelningar*. I detta hänseende uttalades, att arbetstiden för sjuksköterska och annan sjukvårdspersonal, som hade sitt huvudsakliga arbete förlagt till röntgen- och radiumavdelning, ej finge överstiga 8 timmar om dagen eller 48 timmar per vecka. Arbetsdagen borde uppdelas så, att minst två timmars ledighet under den ljusa delen av dagen erhöles. All nu ifrågavarande personal borde sön- och helgdagar i största möjliga utsträckning vara befriad från arbete.

Vid den *internationella arbetsorganisationens fjortonde konferens* under tiden den 10—den 28 juni 1930 beslöts bland annat en rekommendation, avseende reglering av arbetstiden i företag för behandling eller vård av sjuka, svaga, nödlidande eller sinnessjuka. I rekommendationen anbefalldes samtliga de medlemsstater, som icke redan genomfört en reglering av arbetstiden för personalen i sådana företag, att skrida till speciell undersökning rörande de arbetsvillkor, som gällde i dylika företag. Därvid borde hänsyn tagas till de principer, som fastslagits i ett samtidigt antaget konventionsförslag om anställdas arbetstid. De medlemsstater åter, som redan hade en arbetstidsreglering på området, uppmanades att företaga en speciell undersökning rörande tillämpningen av denna lagstiftning, därvid jämväl hänsyn borde tagas till principerna i nyssnämnda konventionsförslag. I båda fallen uppmanades slutligen medlemsstaterna att inom 4 år och efter en enhetlig plan, fastställd av arbetsbyråns styrelse, lämna detaljerade upplysningar rörande resultaten av de föreslagna undersökningarna, varefter styrelsen skulle upprätta en speciell rapport i frågan. På grundval därav skulle man sedan taga under övervägande, huruvida det kunde vara lämpligt att upptaga frågan om en internationell konvention i ämnet.

Genom propositionen nr 32 till *1931 års riksdag* anhöll Kungl. Maj:t om riksdagens yttrande angående bland annat nyssnämnda rekommendation. Föredragande departementschefen, statsrådet Larsson, yttrade därvid, att han ansåge särskilt angeläget, att verkställda utredningar rörande arbetstiden på sjukhusen i olika hänseenden fullständigades. När ytterligare utredning föreläge, syntes frågan om arbetstidsreglering på området böra upptagas till förnyat övervägande.

På hemställan av andra lagutskottet (utlåtande nr 15) anslöt sig riksdagen till departementschefens uttalanden härutinnan.

Här må även erinras om vissa verkställda utredningar rörande hithörande spörsmål.

Kungl. Maj:t uppdrog den 3 juli 1930 åt medicinalstyrelsen att efter samråd med socialstyrelsen verkställa utredning rörande konsekvenserna beträffande den slutna kroppsvården av då ifrågasatt minskning av tjänstgöringstiden för den i dylik sjukvård sysselsatta personalen. Vid utredningen beräknades denna personal utgöra ungefär 16 500. Sedan primärmaterial insamlats, företogs inom socialstyrelsen en ingående bearbetning därav. Resultatet av denna bearbetning är publicerat i Sociala meddelanden årgång 1931 sid. 955 ff.

Under år 1932 företogs av socialstyrelsen efter av Kungl. Maj:t meddelat uppdrag utredning angående arbetstidsförhållandena för personal å sjuksjukhus och därmed jämförliga anstalter. Totalantalet av denna personalgrupp beräknades vid utredningen till i runt tal 7 300. Resultatet av utredningen framlades i Sociala meddelanden årgång 1932 sid. 827 ff.

Efter uppdrag av Kungl. Maj:t verkställde socialstyrelsen vidare under åren 1931 och 1932 en undersökning angående arbetstidsförhållandena för personal vid ålderdomshem, barnhem, skyddshem och vissa andra vårdanstalter. Därvid beräknades personalen vid större anstalter (med minst 5 anställda) till 2 296 och vid mindre anstalter till 5 470 eller sammanlagt till 7 766. Redogörelse för undersökningsresultatet återfinnes i Sociala meddelanden årgång 1932 sid. 449 ff.

Ytterligare igångsatte svenska landstingsförbundet i september 1935 en utredning angående personalens arbetstids- och bostadsförhållanden vid landstingen tillhöriga lasarett och tuberkulossjukhus. En utförlig redogörelse för utredningen och dess resultat lämnas i Meddelanden från svenska landstingsförbundets byrå nr 1, augusti 1936.

Arbetsförhållandena vid sjukhusen hava därjämte nyligen varit föremål för överläggningar dels vid svenska lasarettsläkarföreningens möte den 8 november 1936 (Meddelanden från svenska landstingsförbundets byrå nr 1, februari 1937, sid. 15 ff.), dels ock vid svenska landstingsförbundets femte ordinarie möte den 20 och den 21 i samma månad (Sveriges landstings tidskrift sid. 272 ff., 303 ff.).

Vidare må omnämnas vissa framställningar i förevarande och närliggande ämnen.

I två den 15 januari 1937 till chefen för socialdepartementet inkomna skrifter hava landsorganisationen i Sverige och svenska kommunalarbetsförbundet hemställt bl. a., att landets anstalts- och sjukhuspersonal måtte genom lagstiftningsåtgärder få sin arbetstid reglerad i överensstämmelse med gällande arbetstidslagstiftning. Därvid har framhållits, att medicinalstyrelsens ovannämnda cirkulär den 30 maj 1936 varit till stor nytta för sjukhuspersonalen. På en del platser hade man dock icke följt anvisningarna i cirkuläret och även där dessa länt till efterrättelse vore arbetstiden fort-

farande för lång. Sjukhuspersonalens arbetstid syntes vidare icke vara så oregelbunden, att den icke skulle kunna regleras genom lagbestämmelser.

Vidare hava N. Ramberg m. fl. vid sjukhus och sjukvårdsinrättningar anställda samt medlemmar av svenska sjukhuspersonalförbundet i en den 9 februari 1937 till socialdepartementet inkommen skrift anhållit, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen bl. a. sådana ändringar i lagen om arbetstidens begränsning, att föreskrifterna däri även komme att omfatta arbete, som hade till ändamål att bereda sjukvård. I denna skrift har bristen på enhetliga bestämmelser om anställnings- och personalförhållandena vid sjukhusen understrukits. Vidare har framhållits bland annat, att arbetstiden för ifrågavarande personal borde kunna regleras till ett bestämt antal timmar per 3-veckorsperiod.

Nyssnämnda tre framställningar hava den 17 februari 1937 — för avgivande av yttrande före den 1 juni 1937 — överlämnats till medicinalstyrelsen och socialstyrelsen, varjämte svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg och Gävle ävensom landstingens förvaltningsutskott i samtliga län beretts tillfälle att inom samma tid avgiva yttrande över framställningarna.

Här må vidare erinras, att den kollektiva avtalsformen i ett flertal fall kommit till användning beträffande personal, varom nu är fråga. Enligt vad utskottet inhämtat beröras sålunda för närvarande omkring 4 150 till svenska kommunalarbetareförbundet anslutna av hithörande kategorier och omkring 1 700 medlemmar av svenska sinnessjukvårdspersonalens förbund utav kollektivavtal.

Vissa spörsmål rörande kollektivavtal för ifrågavarande personal hava varit föremål för behandling vid 1934 års riksdag. Utskottet får härutinnan hänvisa till sitt utlåtande nr 13/1934.

Utskottet övergår härefter till att lämna en redogörelse för innehållet i de över motionen avgivna yttrandena.

Medicinalstyrelsen, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska lasarettsläkarföreningen, svenska sanatorieläkarföreningen och svensk sjuksköterskeförening hava förklarat sig *avstyrka eller icke kunna tillstyrka* bifall till motionen.

Medicinalstyrelsen har under hänvisning till sitt ovannämnda cirkulär anfört bland annat följande:

För att utröna huruvida och i vilken utsträckning vederbörande huvudmän efterkommit styrelsens i nyssberörda cirkulärskrivelse lämnade anvisningar har medicinalstyrelsen av samtliga landstings förvaltningsutskott ävensom av de städer, vilka icke deltaga i landsting, begärt och fått mottaga

vissa upplysningar i ämnet. Av de sålunda till styrelsen inkomna uppgifterna framgår, att huvudmännen i fråga så gott som undantagslöst beaktat cirkulärskrivelsens anvisningar. Sålunda ha vissa huvudmän redan beslutit genomföra den med cirkulärskrivelsen åsyftade arbetstidsbegränsningen och i följd härav anslagit medel till anställande av den ytterligare personal, som ansetts erforderlig. Andra huvudmän åter, vilka, då cirkulärskrivelsen kom dem tillhanda, redan uppgjort sina stafvörslag, ha i allmänhet föranstaltat om undersökningar i vilken omfattning ökning av sjukvårdspersonalen kunde befinnas erforderlig för att personalens i fråga arbetstid skulle kunna reduceras till det antal arbetstimmar, som av medicinalstyrelsen ansetts lämpligt. För ändamålet ha vid flera sjukhus inrättats s. k. provavdelningar, vid vilka omorganisation av sjukvårdsarbetet företagits i enlighet med de av styrelsen i cirkulärskrivelsen meddelade anvisningarna. Såvitt från landstingen inkomna uppgifter utvisa torde det föreliggande arbetstidsspörsmålet kunna förväntas erhålla sin lösning vid innevarande års lagtima landsting, vid vilken tidpunkt för ändamålet tillsätta kommittéer torde ha slutfört sina utredningsuppdrag.

Medicinalstyrelsen har därjämte meddelat, att i flera närmare angivna fall beslut fattats om ett genomförande etappvis av arbetstidsbegränsning för ifrågavarande personal. Styrelsen har vidare anfört, att ifrågavarande personalgrupp undantagits från tillämpningsområdet för arbetstidslagen, enär man befarade olägenheter för sjukvården. Styrelsen förordade, att man även i fortsättningen sökte lösa sjukvårdspersonalens arbetstidsfråga i administrativ ordning. Detta vore enligt styrelsens mening att förorda framför en utsträckning av lagens tillämpning till att omfatta även ifrågavarande personal.

Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet har framhållit, att arbetsförhållandena på sjuk- och andra vårdanstalter i första hand måste ordnas efter vad omvårdnaden om patienterna (pensionärerna) krävde. Dessa krav vore så skiftande, att det finge anses omöjligt att utan eftersättande av de vårdbehövandes legitima intressen låta personalens arbetstid regleras av bestämmelserna i lagen om arbetstidens begränsning. Man syntes emellertid hava anledning hysa goda förhoppningar om att på den av medicinalstyrelsen anvisade vägen nå fram till en tillfredsställande ordning beträffande arbetstiden för personalen på sjukvårdsanstalter. Det borde dock beaktas, att problemet i framträdande grad hade ekonomisk innebörd. Med avseende på kommunala fattigvårds- och barnavårdsanstalter stode frågan därför enligt förbundets mening i ett visst samband med den utredning, som omhändertogs av kommunalskatteberedningen.

Svenska landstingsförbundet har i sitt yttrande anfört, att flera faktorer i hög grad försvårade en arbetstidsreglering för sjukhuspersonalen, bl. a. det vid landstingssjukhusen allmänt tillämpade systemet, att personalen bor inom anstalten. Vidare kunde examinerade sjuksköterskor för närvarande icke uppbringas i tillräckligt antal för att en arbetstidsreglering för dem ens i enlighet med medicinalstyrelsens cirkulär omedelbart skulle kunna genomföras. Dessa omständigheter talade enligt förbundets mening starkt för att

arbetstidsregleringen för sjukhuspersonalen genomfördes i etapper. Det syntes därför vara lämpligt, att de nu beslutade eller planerade regleringsåtgärderna finge praktiskt prövas någon tid, innan man toge ett så avgörande steg som att inordna sjukhuspersonalen under arbetstidslagens bestämmelser.

Svenska stadsförbundet har bl. a. uttalat, att ifrågakvarande arbete för en viss del av personalen krävde en tjänstgöring, som icke läte sig förena med arbetstidslagens bestämmelser. Gränsen mellan de olika personalgrupperna vore därvid svår att draga. Sjukhusens och anstalternas huvudmän måste vidare tillförsäkras sådant inflytande över arbetstidens längd, att de kunde ansvara för att vården kunde helt fylla sin uppgift. Även kostnadsfrågan krävde sitt särskilda beaktande. Icke heller med anstalternas hänförande under arbetstidslagens bestämmelser syntes en skäligen övergångstid kunna undvaras. Slutligen finge ej heller förbises det stora behov av särskilt utbildad personal, arbetstidsregleringen medförde, samtidigt som en dylik ökning påkallades även för andra uppgifter. För närvarande syntes ytterligare åtgärder i lagstiftningsväg knappast vara motiverade. I den mån sådana senare kunde bli påkallade syntes de i varje fall icke böra avse arbetstidslagens utsträckta tillämpning till i motionen avsedd personal.

Svenska landskommunernas förbund har anfört, att de i medicinalstyrelsens cirkulär meddelade anvisningarna syntes komma att verka i den riktning, som i motionen utpekades. Det syntes även vara att förvänta, att arbetstiden för annan personal än den vid de allmänna sjukvårdsanstalterna anställda komme att regleras efter förhållandena vid nämnda anstalter. På grund därav och då så kort tid förflutit efter utfärdandet av cirkuläret, att dess verkningar ej ännu kunnat överblickas, syntes det förbundet, att motionen ej borde föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Svenska lasarettläkarföreningen har för sin del framhållit, att sjukvårdspersonalen oundgängligen måste finna sig i en mer oregelbunden arbetstid och även en längre daglig arbetstid än de flesta andra yrkesgrupper. Sjukvårdspersonalen i gemen vore med glädje beredd att göra detta. De lättnader i nuvarande arbetsförhållanden å sjukhus, som otvivelaktigt vore i hög grad önskliga och som givetvis även måste träffa arbetstiden, torde kunna gestaltas på annat sätt än efter ett för sjukvårdens arbetsförhållanden främmande schema. En alldeles särskild anledning till att låta motionen icke föranleda till någon åtgärd låge däri, att hela frågan om sjukhusens arbetsorganisation just nu till följd av medicinalstyrelsens initiativ befunno sig under allmän omprövning i hela vårt land.

Svenska sanatorieläkarföreningen har såsom sin mening uttalat, att den ej ansåge påkallat eller lämpligt, att den för industrien gällande arbetstidslagstiftningen utsträcktes att gälla jämväl personalen vid sjukhusen. Samtidigt ville emellertid föreningen framhålla, att det syntes rimligt och lämpligt, att vissa allmänna för sjukvårdens speciella arbetsförhållanden lämpade bestämmelser angående däri sysselsatt personals arbetstid lagligen fastställ-

des, varigenom denna fråga så vitt möjligt reglerades enhetligt för hela landet. Härvid syntes medicinalstyrelsens cirkulär i sina huvudpunkter kunna tjäna som förebild.

Svensk sjuksköterskeförening, vars yttrande angivits endast beröra av staten godkända sjuksköterskor och elever vid av staten godkända sjuksköterskeskolor samt deras arbetsförhållanden, har uttalat, att arbetstidslagen ej lämpade sig för sjukvården. Även om antalet sjuksköterskor ökades, komme övertidsarbetet oundvikligen att tidvis bli ganska avsevärt. Härtill komme, att sjuksköterskor enligt föreningens uppfattning innehade förmansställning, som borde utesluta dem från lagens tillämpning.

Behovet av *ytterligare utredning* har understrukits av *statens inspektör för fattigvård och barnavård*, som yttrat bland annat följande:

För flertalet bland personalen vid vårdanstalterna torde arbetet icke bedrivas och icke heller kunna bedrivas i samma jäktande och intensiva takt som bland den personal, för vilken lagen om arbetstidens begränsning är tillämplig. I stor omfattning torde de längre arbetstidsförhållandena för personalen vid fattigvårds- och barnavårdsanstalterna hänföra sig till en viss bundenhet vid arbetsplatsen, som sammanhänger med detta arbetes natur. Någon teknisk omöjlighet lärer väl emellertid icke föreligga för att trots detta få denna personals arbetstid reglerad i överensstämmelse med lagen om arbetstidens begränsning, om detta skulle visa sig nödvändigt. Men skulle så ske, komme anstaltspersonalen helt säkert i mera gynnad ställning i fråga om arbetsledighet än industripersonal, som under pågående arbetstid är oavbrutet strängt sysselsatt. En viss omväxling i arbetet och därav följande avspänning kommer alltid att följa med anstaltsarbetet, och häri torde ligga den naturliga förklaringen till att intet direkt behov kan påvisas av att lagen om arbetstidens begränsning blir tillämplig på denna personal. Undantag må dock kanske göras för köks- och annan ekonomipersonal, vars arbete i vissa avseenden kan jämföras med industri- och fackarbetares göromål. En skälig begränsning av arbetstiden för all anstaltspersonal synes dock av behovet i många fall påkallad, och tiden själv arbetar härför enligt vad infordrade uppgifter giva vid handen. Vid de talrika mindre ålderdomshem och barnhem, som finnas i riket, synes det dock praktiskt omöjligt att få genomfört fasta bestämmelser om personalens arbetstid. Den i all synnerhet på landsbygden kännbara bristen på kvinnlig arbetskraft spelar här även en framträdande roll. På sina håll är denna så framträdande, att, även där huvudmannen är villig att underlätta den anställda personalens arbete genom att för vissa arbeten såsom tvätt och renhållning m. m. anställa tillfällig arbetskraft mot skälig betalning, sådan icke kan uppbringas. Innan lagliga bestämmelser om arbetstidens begränsning för anstalts- och vårdpersonal kan komma till stånd, bör därför utredas i vad mån och i vilken omfattning detta kommer att medföra behov av ökning av framför allt den kvinnliga personalen vid rikets samtliga vårdanstalter. Tendensen vid landsbygdens ålderdomshem rörande svårigheterna att redan nu erhålla erforderlig hjälp för vårdverksamhetens ordentliga bedrivande varslar om att man måste gå fram med försiktighet, innan bestämmelser om begränsad arbetstid utfärdas och varigenom till de stora anstalterna, vilkas antal för övrigt ständigt äro i stigande genom ny- och utbyggnader, drages ytterligare arbetskraft.

Motionen har helt eller med vissa jämkningar *tillstyrkts* av socialstyrelsen, landsorganisationen i Sverige, svenska kommunalarbetareförbundet, svenska sjukhuspersonalförbundet och svenska sinnessjukvårdspersonalens förbund.

Socialstyrelsen har anfört:

Vidkommande förevarande spørsmål i sin helhet vill styrelsen som sin uppfattning uttala, att det måste anses synnerligen önskvärt, att arbetstiden för såväl ekonomi- som vårdpersonal vid ifrågavarande inrättningar i möjligaste mån regleras i överensstämmelse med gällande arbetstidslags bestämmelser. Icke minst gäller detta i fråga om den egentliga sjukvårdspersonalen med dess ofta såväl fysiskt som psykiskt påfrestande arbete. Beaktas må emellertid, att man här rör sig på ett arbetsmarknadsområde, där tillgången på yrkesutbildad arbetskraft i tillräcklig omfattning måste vara en förutsättning för den ifrågasatta arbetstidsregleringens omedelbara genomförande. Styrelsen har under senare tid kunnat iakttaga, hurusom inom yrkesgruppen sjukvård och hygien en viss knapphet på arbetskraft vid olika tidpunkter gjort sig gällande. Vanskligt är att utan en ingående undersökning bedöma, i vilken utsträckning arbetstidsregleringens omedelbara genomförande skulle medföra ett ökat behov av ny arbetskraft för upprätthållandet av respektive anstaltens verksamhet. En viss varsamhet vid reformens genomförande synes följaktligen påkallad. Styrelsen anser för sin del, i överensstämmelse med den uppfattning, varåt styrelsen tidigare givit uttryck, att det lämpligen bör överlämnas åt arbetsrådet att närmare fastställa arbetstidens begränsning med hänsyn till de skiftande förhållandena vid olika inrättningar. Alternativt kunde möjligen övervägas att i särskild eller särskilda författningar i huvudsak reglera arbetstiden på förevarande område samt tillägga arbetsrådet befogenhet att därutöver närmare utforma arbetstidsregleringen i vissa särskilt angivna avseenden.

Såväl *landsorganisationen* som *svenska kommunalarbetareförbundet* har hänvisat till sin förut omförmälda, till chefen för socialdepartementet ingivna gemensamma framställning i ämnet. Sistnämnda sammanslutning har därutöver uppgivit, att det vid uppgörelse om avtal för anstalts- och sjukhuspersonal på en viss plats befunnits, att arbetstiden för en del av nämnda personalgrupper före avtalets träffande uppgått till 80 timmar i veckan eller mera.

Svenska sjukhuspersonalförbundet har hänvisat till den av N. Ramberg m. fl. gjorda framställning, som ovan omnämnts, ävensom till ett flertal vid yttrandet fogade handlingar, berörande förbundets åtgöranden i vissa särskilda fall, då fråga varit om arbetstiden för nu avsedda personal.

Slutligen har *svenska sinnessjukvårdspersonalens förbund* förklarat sig på det livligaste tillstyrka, att den inom hälso- och sjukvård arbetande personalen i princip tillerkändes 8 timmars arbetsdag och att den fördes in under lagen om arbetstidens begränsning. Emellertid har till undvikande av svårigheter föreslagits, att möjlighet skulle finnas att bestämma arbetstiden till visst antal timmar under en längre period, exempelvis 30 dagar.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att en reglering av arbetstiden för den vid statens sinnessjukhus anställda personalen skett *Utskottet.*

från och med den 1 januari innevarande år. Genom denna reglering har arbetstiden för en stor del av nämnda personal betydligt nedsatts. Vidare har uppenbarligen det av medicinalstyrelsen den 30 maj 1936 utfärdade cirkuläret med anvisningar rörande ordnandet av arbetsförhållandena för sjukvårdspersonalen vid samtliga övriga sjukvårdsanstalter verkat i samma riktning. Medicinalstyrelsens yttrande i ärendet giver vid handen, att dessa anvisningar i stor utsträckning vunnit beaktande antingen på det sättet, att beslut redan fattats om genomförande helt eller delvis av den med cirkuläret åsyftade arbetstidsbegränsningen, eller såtillvida, att utredningar syftande till en bättre ordning på förevarande område igångsatts.

Det är ännu icke möjligt att helt överblicka verkningarna av nyssnämnda cirkulär. Därtill kommer, att vissa framställningar i ämnet för närvarande äro föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn till dessa omständigheter finner utskottet, utgående från att den i motionen berörda frågan blir föremål för den uppmärksamhet, som den otvivelaktigt förtjänar, ej skäl att tillstyrka motionen.

Utskottet får därför hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 27 april 1937.

På andra lagutskottets vägnar:

IVAR ÖSTERSTRÖM.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Tamm, Hagman, Sam Larsson, Norman, Olof Carlsson, John Gustavson, Sten och Ekströmer*;

från andra kammaren: herrar *Österström, Hage, Johanson* i Hallagården*, *Molander* och *Sandström* i Sollefteå, fru *Nordgren*, herr *Hermansson* och fröken *Andersson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.